

تۆرك يوردى

ناشرى: تۆرك يوردى
مدبرى: جلال سامر

يىل ۶ جلد ۱۳ صاى ۱۴۸

۲۲ تشرىن ئانى ۱۳۳۳

۱۳۳۳ صاى ۲۰

تورک قادیانی

- ۲ -

عرب سیاهی ابن بطوطه ک سیاحتنامہ میں :

ابن بطوطه ک « برپادشاه فاضل و کریم » دیہ توصیف ایتدی ایلخانی ابوسعید بہادر خان دورینہ تاند خاطرہ لری آرائندہ شو جلہ لر ، تورک قادیانی خصوصندہ ، بالخاصہ نظاردقی جالیدر : « تورک - تاتار قادیانی کندی اقوامی یانندہ یک محترم اولہرق ، بر امرنامہ تسطیر اولندقیہ (سلطانک و خاتونلرک امریلہ) عبارتہ سنی یازارلر . ہرقادین بعض بلاد و ولایاتہ تصرف ایدوب واردات عظیمہ صاحبی بولنور . و سلطان ایلہ سفر ایدرسہ ، آبرو بر ملحدہ ساکن اولور . » [۱]

بو سفر مسئلہ سنی شوصورتلہ ایضاح ایدیبور : « موک قوندقدہ سلطان ایلہ مالیکی آبرو بر یرہ نازل اولدینی کی خاتونلردن یعنی سلطانک زہ جاتندن ہرری دہ بر شل مخصوصہ اینہر . خاتونلردن ہریرینہ مخصوص امام ایلہ مؤذن « حافظلر و بر چارسو بولنور . . . »

« ہنکام رحتدہ بیوک طل ضرب اولندقدن صوکرہ ، (ملکہ) یعنی باش خاتونک و بعدہ صرہ سیلہ دیگر خاتونلرک و وزیرک و امریک طبکاری دفعۃً واحدہ چالینور . امیر پیشدار ، مسکریلہ را کب اولارق بونی خاتونلر تعقیب ایدہر . متعاباً سلطانک یوک ، خول و دوای و خاتونلرک یوکری کلور . . . » [۲]

او زمان ایلخانلرک حکومتی داخلندہ بولونان « تبریز » حقدہ کی خاطر اتندن : « . . . ابرتہ (باب بغداد) دینلن قیودن بلدیہ داخل اولدم و (سوق قازان) نامیلہ ، مشہور عظیم بر چارسوبہ واصل اولدم . بو چارسو بلاد جہاندہ مشہودم اولان چارسلورک ال کوزہ ایدر . اورادہ ہر صنعتک محل مخصوصی اولدق بری دیگرلہ اختلاط ایغز . قہجی چارسلر سندن کچرکن کورمش اولدیغ انواع جواہر کوزی قاشدیردی . مجوہرات ، البسۃ فاخرہ لایس بولنلش و بلہ اییک قوشاق باغلامش کوزہل یوزلی مملوکلر آلدہ ایدی . بولنلر تجارک اوکندہ طورہرق جواہری ترک نسوننہ عرض ایدہر و قادیانلر جواہردن بر چوق اشترایلہ بو خصوصہ یکدیگرینہ رقابت ایلہ لر ایدی . » [۳]

ابن بطوطہ ، بو مجوہرات و مزینات آلیشی « جناب حقدن استعاذیہ شایان بر فتنہ عد ایدہرم » دیبور !

- ۳ -

او زمانلر « آلتون اوردو » حکومتک تصرفی آلتندہ بولونان قریم و جوار ی خاطر اتندن : « بورادہ عجیب بر حال مشہودم اولدی کہ اودہ تورکلر غندندہ قادیانلرک مظهر تعظیم اولمسیدیر . بولنلرک موقع و مرتبہ سی ارککلرک فوقدہ در . امرا قادیانلرینہ کلنجہ : برنجیسی (قرم) دن اثنای خروجدہ کوردم . شویلہ کہ امیر (سلطیہ) نک زوجہ سی خاتونہ مصادف اولدم . را کب اولدینی آراہ ماوی رنگلی قیمتدار قوماش ایلہ مستور و پنجرہ و قاپولری کشادہ اولہرق ، اوکندہ حسن و جمال با کمال ایلہ آراستہ و البسۃ ظریفہ و بدیعہ ایلہ پیراستہ درت جاریہ موجود ایدی . آرقہ سندن

[۱] محمد شریف پاشا طرفدن ترجمہ اولونان نسخہ نک برنجی جلدینک ۲۵۰ - ۲۵۱ نجی صفہ لرندن .

[۲] عین نسخہ نک ۲۵۳ نجی صفہ سندن .

[۳] بنہ ۲۵۴ » » »

معیتند بولنان جواری بی حامل آرابه لرکیدر ایدی. مومی الیه، امیرک منزله تقرب ایدنجه، آرابه دن یره ایدی. کندیسيله برابر تقریباً اوتوز جاریه دخی اینهرك اتکلرینی قالدیردیلر. لباسک ایلکلی اولوب هر جاریه بر ایلکدن طوته رق اتکلی هر طرفدن زمیندن رفع ایدرلر ایدی. کندیسلی تختله یورو یوب امیره واصل اولدینی زمان، مومی الیه قیام ایله قادینه اعطای سلام ایدرک یاننه اوطورتدی وجواری خاتونک اطرافنی احاطه ایلدی. بعده (قز) طلولملری کلسيله، خاتون بوندن بر قدح طولدیردی. امیرک اوکنده دیز چوکرک قدحی اکا صوندی. امیر ایچدکدن سوکره، خاتون امیرک برادرینه ایچیردی. امیرده خاتونه ویردی. طعام احضار اولتهرق، خاتون امیر ایله طعام ایتدی. امیر بوکا بر قات لباس ویرهرك مزبوره عودت ایلدی. امرانک نسوانی بو ترتیب اوزره اولوب ملکک خاتونلردن زیرده بحث ایده جکیز. صایجیلر ایله چارسو اصنافک قادینلرینه کلنجه: بونلری ده کوردیم. بردانه سی بر آرابه ره را کب اولوب برآت چکر واوکنده اوچ درت جاریه اتکلرینی قالدیرر ایدی. باشنده (بغطاق) ناميله معروف و مجوهرات ایله مزین اولان و باش طرفده طاوس تویی بولنان برخطوز وار ایدی. آرابه نك پنجره لری آچیق ایدی. تورک قادینلری احتجاج ایتمدیکندن، خاتونک یوزی کورونور ایدی. دیگر برقادین دخی بو ترتیبه رعایت ایتدیکی ورفاقتنده خدمتکارلری بولندینی حالده، بازاره قیون و سود کتوروب عطریات مقابلنده خلقه ساتار ایدی. علی الا کثر نسوان زوجلری ایله برابر بولنوب ارککی کوردهن قادینک خدامندن بری ظن ایدر. [۴]، ابن بطوطه نك طولاشدینی سنه لرده «سارای» خانی بولونان و مومی الیه سیاح طرفندن «دنیا نك کبرا و عظمای» بولونان یدی حکمداردن بری «مملکت جسیمه وقوت شدید و عظیمه صاحبی کیرالشان و رفیع المکان برسلطاندر» دییه تعریف اولونان محمد اوزبک خانه دأر ویردیکی معلوماتند: «سلطان (اوزبک)، سفر و سیاحت ایتدیکی زمان، موکیده کندو یاننده یالکز ممالیکی ایله رجال دولتی بولتهرق خاتونلردن هر بری آرو محله در. بونلردن برینک یاننه کیتمک ایستدکه، بری واسطه سيله اعلام کیفیت و خاتونده قبولی اسبابی تهئیه مباشرت ایدر. قعود و سفر و امورنده بر ترتیب عجیب و بدیعه رعایت ایلر.

جمله عاداتندن اولقی اوزره، جمعه کونی بعد اداء الصلاة (قبه ذهب) تسمیه قلنان بر دائرة مزینه و بدیعه ده اوتورر. بوداژه آلتون صفیحه لر ایله مستور آغاج چبو قلردن یابلیش اولوب اورته سنده زرانود صفاخ سیمین قابلو آغاجدن معمول و خالص کوشدن اولان آیاتلرینک باش طرفلری جواهر ایله مزین برسریر موضوعدر. سلطان بوتخته جلوس ایدرک صاغنده (طیغلی) خاتون و بونک آلت طرفنده (کک) خاتون وصولنده (سیلون) خاتون و آلت دوننده (اردجی) خاتون بولنور. تختک آلت طرفنده صاغ جهتنده اوغلی (تین بک) وصول جاننده ایکنجی اوغلی (جان بک) طورر. قیزی (ایت کجک) دخی اوکنده طورر. بو خاتونلر بری کلدکه، سلطان قیام ایله آله یاپیشهرق سریره اوتوردر. لکن ملکه بولنان و یاننده جمله سندن زیاده مظهر توقیر و احترام اولان (طیغلی)

وارد اولدینی زمان ، دائرتهك قیوسندن استقبال ایله سلام ویرهك ، ألفی طوتار . منبوره تخته جیقوب اوتورنجه ، سلطان دخی جالس اولور . اهنجاب ایلمه یکی ایجره شو امرالك بجمه سی تورکلكرك کورئی ارکنده جریانه امر .

بوندن سوکره ، کبار امراءکلور . آنلر ایچون صاغ وصوله کرسیلری تونیلور . بونلردن هر کیم مجلس سلطانه داخل اولور ایسه ، رفاقنده کرسیسی حامل بر خدمتکار کلور . سلطانک عم زاده وبرادر زاده لری وسائر اقاربی اولان ابناءملوک ، حضورنده آیاقده طوردرلر . کبار امراک اولادی بونلرک مقابلنده و دائرتهك قیوسی یاننده ووجه عسا کر دخی اولاد امراک آرقه سنده صاغده صولده طوردرلر . بعده خاق عرض سلام ایچون علی مراتبهم اوچر ، اوچر کیدهك سلام ویردکدن سوکره ، کبرو دونوب اوزاقده اوتوردرلر .

صلاة عصری متعاقباً ملکه کیدر . سوکره دیگر خاتونلر قالقوب مومی الیهایی دائرته سینه قدر تشییع ایدرک ، آرامگاهنه کیرنجه هر بری آرابه سینه . بینوب دائرته سینه داخل اولور . خاتونلردن هر برینک رفاقنده ایسـوار اوله رق تقریباً الی جاریه بولنور . آرابهك اوکنده آرابه ایله خدمتهك آراسنده جوجقدن و معامله زوجیه دن قالمش یکریمی قدر یاشلو قادین آت ایله کیدر . هپسینک آرقه سنده تخمیناً یوز دانه کنج کوله بولنور . خدمتهك اوکنده یاشلو کوله لردن تقریباً یوز سواری و یوز پیاده روان اولور . پیاده لرک آللرنده دکنک اولدینی کبی ، بللرنده دخی قلیج مشدود بولنه رق سواریلرله خدمه آراسنده کیدرلر . هر خاتونک عزیمت وعودتنده بوتربیه رعایت ایدیلور...

خاتونلر ایله ترتیب لری

خاتونلردن هر بری آرابه سینه را کب اولور . آرابهك اوزرنده کتندوسنه مخصوص اولان خیمهك قهسی آلتون بالیزی کوشدن یاخود جواهر ایله مزین آغاچدن و آرابه سی جرایدن آت لک غاشیه لری صرمه لی اقشه حریره دندر . حیوانلردن برینه را کب اولان آرابه جی (قشی) نامیله معروف بر کنجدر . خاتون آرابه سنده اوتوروب صاغده (ضم همزه ولام) ایله (وزیره) معناسنه (اولو خاتون) نامنده جوجقدن و معامله زوجیه دن قالمش یاشلو قادین وصولنده دخی (ضم کاف وجیم) ایله (حاجبه) معناسنه (کجک خاتون) اسمنده ینه بویله بر پیره زن بولنور . اوکنده جمال با کمال ایله آرایشاب (بنات) یعنی قیزلر نامنده آلتی دانه کوچوک جاریه اولور . و آرقه سنده بو قیزلردن ایکی دانه سی بولنوب کندیسسی آنلره طیانور . خاتون ، باشنه جواهر ایله مزین اولان و تپه سنده طاوس تویی بولنان (بفظاق) نامنده کوچوک بر تاج و آرقه سینه جواهر ایله محلی وروملرک تلبس ایتدیکی (منوت) (یعنی ملوطه) مشابه ایپکلی قماش کیر . وزیره ایله حاجبهك باشلرنده کنارلری آلتون و اینجو ایشلمه لی اورتو بولنور . قیزلردن هر برینک باشنده اسطوانی الشکل خوطوزه مائل بر کلاه اولوب تپه سنده جواهر ایله مزین بر آلتون حلقه ایله آنک اوزرنده طاوس تویی واردر . هر بری (نخ) دیو معروف صرمه لی بر قماش حریر کیر . خاتونک اوکنده ، روم و هندلی اوله رق ، اون یاخود اون بش قدر کنج خادم

بولتور. بولتور دخی جواهر ايله آراسته صرمه لی ایپک لباس اکتسایدوب هر برینک آئنده زرو سیمدن یا خود آلتون یا کوشدن قاپلو آغاچدن برعصا اولور. خاتونک آرابه سی آردنده تخمیناً یوز آرابه ارله رق هر برینک ایچنده ایپک لباسلی و باشلری کلاهی بیوک کوچوک اوچ یا خود درت جاریه اولدینی کی، بو آرابه لرك آرقه سنده دخی تقریباً اوچ یوز مقدارنده بولتان آرابه لر، دوه و اوکوز ايله جر اولنورق، خاتونک خزان، اموال، ثياب، اثاث و طعامنی کونورور. هر آرابه به سالف الذکر جواریدن بری ايله متزوج برکوله مؤکدر. زیرا: تورکلرک عادتجه جواریدن زوجه سی اولمیان کوله لرك هیچ بری جوار ی میاننه کیره مز. هر خاتون بو ترتیب اوزره اولوب بروجه آتی هر بری آبروجه ذکر اولتور:

بو بوک خاتون

(بیوک خاتون) ملکه در که سلطانتک آئیده ذکر ایدم جگمز (جان بک) و (تین بک) نام ایکی اوغلنک والده سیدر. فقط سلطانتک کریمه سی (ایت کججک) ک والده سی بو اولوب آندن اول ملکه بولتان قادیندر. بیوک خاتونک اسمی (فتح طاء مهمله اولی و سکون یاء و ضم طاء ثانیه و سکون غین معجمه و کسر لام و یاء مد) ايله (طیغلی) در. مومی الیها نزد سلطانیده، دیگر قادینلرک جمله سندن زیاده، مظهر توقیر و اعزاز اولوب زوجی اکثر کیجه لری آنک یاننده کچورور. خاتونلرک هپسندن بخیل بولمقله برابر، سلطان طرفدن نائل حرمت و اعتبار اولمسه بناء، خلق ده اکا تعظیم ایلر. سلطان بونی، بر خاصیتی اولدینی یعنی هر کیجه بکر کی بولندیغی ایچون، زیاده سودیکنی ملکه مزبوره نک احواله واقف ثقه دن بر ذات بکا حکایه ایتدی. دیگر بری ده حضرت (سلیمان) علیه السلامدن ملکک زوالنه سبب اولدیغی مروی بولتان قادینک سلاله سندن اولدیغی ونبی مشار الیه، کندوسنه ملک اعاده اولندقدن صوکره، مزبوره نک عمران و سکاندن خالی بر صحرا به وضعنی امر ایتسیله، (دشت قفجق) قونیلدیغنی و بو خاتونک رحمی خلقة حلقه یه شبیه بولندیغنی و مزبوره قادینک نسلندن کلان نسوانک هب بویله اولدیغنی سوبلیدی. (قفجق) صحرا سنده و بشقه بر محله، بیوک خاتوندن ماعداتشکل ی بویوله بر قادین کورمش یا خود ایشتمش کیمسه به تصادف ایتدم. یالکز (صین) ده تشکلاتی بو طرزده بر صنف قادینلر اولدیغنی (صین) اهالی سندن بری بکا خبر ویرمش ايسه ده، آله کچامش اولدینی جهته، حقیقت ماده نی بیله مم!

سلطان ايله ملاقاتک ایرتسی کونی، سالف الذکر خاتونک یانته کیردم. خادمه لری ظن اولتان چوجقدن و معامله زوجیه دن قالمش اون قدر یا شلو قادینک آراسنده اوتورمش ایدی. حضورنده (بنات) تسمیه ایتدکلری الی قدر کوچک جاریه، اوکلرنده آلتون و کموش قاپلر دروننده بولتان کرازلری آییقلامق ايله مشغول ایدیلر. خاتونک پیشکاهنده ینه کراز دولو بر آلتون صینی اولوب کندوسی ده آییقلا یور ایدی. سلام ویردک. رفیقلم میاننده، مصر لیلرک طرزی وجهه، کوزل سس ايله ابو صورتده تلاوت قرآن ایدر بر حافظ بولندیغندن او قودی. خاتون (قر) کتورلمسنی امر ایتدی. لطیف و خفیف آغاچ قدحلر ايله اخضار اولندقدن، قدحی ايله آلوب بکاصوندی. انلرجه

بو، فوق العاده اکرام و ولایت ایدر . بن اولجه (قز) ایچماش ایسم ده، قبولدن بشقه چاره اولمیدیفندن طاندم . برلنت بوله مدیقم ایچون ، رفیقلمدن برینه ویردم . احوال سفریه مزه دأثر بکا برچوق سؤال ایراد ایتدی . بونله اجوبه لازمه اعطا ایلاک . ملک نژدنده مظهر اعزاز و توقیر اولمی حسیله ، آندن باشلادق .

ملکه دن صوکره اولان ایکنجی خاتون

اسمی (فتح کاف اولی و فتح باء موحده) ایله (نخاله) دیمک، اولان (کبک) در . مومی الیها (نون و غین معجمه و طاء مهمله نك فتحی و یانک سکونی) ایله امیر (ننطی) نك کریمه سیدر . پدری ، حیاته ایدمه ، عات نقرسه مبتلادر ؛ کوردم . ملکه ایله ملاقاتدن برکون صوکره ، بوخاتونک یانه کیردک . برمندره اوتورورق مصحف شریف قرائت ایتکده و حضورنده چوجقدن و معامله زوجیه دن قلش تحبباً اون قدر یالوقادین ایله قماش اوزرینه ایشلمه یا بمقله مشغول یکرمی قدر (بنات) بولنقده ایدی . کندوسه سلام ویردکده ، حسن صورتله رد سلام و توجیه کلام ایتدی . حافظمز تلاوت قرآن ایله کده ، استیحسان ایله (قز) احضارینی امر ایلدی . کتوریلدیکی زمان ، ملکه کبی ، اودخی آلیله بکا قدحی ویردی . بعده یانندن چیققدق .

اوجنجی خاتون

اسمی (باء موحده و آخر حروف یانک فتحی و لامک ضمی و و اوامدو نون) ایله (بیلون) اولوب (قسططنیه عظمی) ملکی (نکفور) ک [۸] کریمه سیدر . یانه کیردی کمز زمان ، کندوسی زروکهر ایله مزین و آياقلى کوشدن معمول برتخت اوزنده جالس ایدی . حضورنده تقریباً یوزدانه رومی ، تورکی و نوبی جاریه مک کبی آیاقده طور یور ، کیمی اوتور یور ایدی . باش اوچنده کنج خادمه لر اولدینی کبی اوکندده دخی روم رجالتدن حاجبلر وار ایدی . حال و زمان قدومیزی و وطنلر مزک بعدینی سؤال ایتدی . رقت و شفقتدن آغلايه رق ، آئنده بولنان مندیله یوزنی سیلدی . طعام حاضر لانیسمی امر ایدوب ، کتوریلدکده حضورنده بدک . کندوسی بزه باقار ایدی ، عودت ایدمه جکمز وقت (بزدن بتون بتون آیرلیکیز . بزه کایکیز و احتیاجانگیزی بزه بیلدیریگیز .) دیدی . مکارم اخلاق اظهار ایدوب آرقه مزدن بزه طعام ایله برچوق اکمک ، یاغ ، قیون ، پاره ، بر لقات لباس و اوچی جنس اولق اوزره اون اوچ آت کوندردی ...

دردنجی خاتون

اسمی (ضم همزه و سکون راه و ضم دال مهمله و جیم والف) ایله (اردجا) [۹] در . ترک سائنده (اردو) معسکر معناسنه اولوب اردوده تولدینه مبنی بویله تسمیه قلمشدر . مومی الیها امیرالوس

[۱] او زمان (بیزانس) امپراطوری (کنج آندرونیقوس پائولوخ) در . — م. س. پ.

[۲] ۱۰۳ هجری صحیفه مزده (ابن بطوطه) بو خاتونک اسمی (اردجی) دیو قید ایتشدی .

(عيسى بك) نام امير كيريك كريمه سيدر . (اميرالوس) ضم همزه ولام ايله (اميرامراء) دېمكدور . اوزمان حياتده بولنان امير مومى ايله ، سلطانك كريمه سى (ايت كچچك) ك ده زوجى ايدى . كندوسيله كوريشدم . بودردنچى خاتون خاتونلارك افضللى اولوب جملەسندن زياده جوانمرد وشقيقدر . . . ياننە كيردك . حسن خلق وكرم نفسى حسـيـلـه ، كوردىكمز معاملەنك مافوقى متصور دكدور . طعام امر ايتمىسلە ، حضورندە اكل ايتدك . (قز) كتيردوب رفيقارم ايجدى . حالزى سؤال ايتدىكندن ، اجوبە لازمىنى ويردك . امير (على بن ارق) ك زوجەسى اولان همشیرهسى دىخى زيارت ايلدك .

سلطان معظم (اوزبك) ك كريمه سى

اسمى (ايت كچچك) در . ايت (كسر همزه وياه مد وناه مثناة) ايله (كلب) (كچچك) [۱۰] ضم كاف وضم جيمين ايله (صغير) ديمك اولديغندن ، اسمك معناسى (كلب صغير) اولور . يوقاروده سويلدىكمز وجهله ، تركلر ، عربلر كى ، قال ايله اسم وضع ايدرلر . پدريـنـك آراكاغندن تخميناً آلتى ميل بعدندە منفرد برحمله اقامت ايدن مزبورەنك ياننە كيتدك . فقها وقضاة ايله سيد شريف (ابن عبدالحميد) ك وجماعت طلبەنك ومشايخ وفقراتك احضارنى امر ايتدى . زوجى اولان وكرمەسى سلطانك تحت نكاحندە بولنان امير (عيسى) دىخى بوجلسدە حاضر اولەرق ، مومى ايلها ايله برابر برنشيمنە اوتوردى . امير مزبور ، نقرسە مبتلى بولمىسى سيلاه ، يورومك وآتە بىمكە غير مقتدر اولەرق يالـكـز آرابە سوار اولور . سلطانك تزدينه كيتمك ايستر ايسە ، خدامى آرابەدن اينديروب مجلس سلطانه يوكانەرك كوتوردرلر . ايكنچى خاتونك پدرى ارلان امير (نغلى) نى دىخى بوحالە كوردم . علت مذكوره بوتركلىر ميانندە پك منتشردر . سلطانك كريمه سى اولان شو خاتوندن كوردىكمز مكارم ومحاسن اخلاق ديكر برندە غير مشهوددر . حقمزده هداياى عظيمه واحسانات جزيله ابدال ايتدى . جناب قاضى الحاجات خير ايله مكافاة بيورسون . [۱۱] ،

عرب سياحلىرى طرفندن ويريلمكدە اولان بو معلوماتك تورك قاديـنـلـيـكـ ماضيسى تديقده ، بزم ايجون بويوك بر قيمت مخصوصه سى اولدينى ايجون ايلريده بو بابده ديكر استشهاد ومطالعەلرمنى يازمق اوزره شيمدليك عيناً نقل ايله اکتفا ايدىيورۇ .

ن . ن .